

УДК 929:001(477)(092)

Віра Огієнко

Краєзнавець, м. Львів

З ЖИТТЯ ДОМНИ ЛИТВИНЧУК-ОГІЄНКО ТА ЇЇ РОДУ

У статті наводяться цікаві факти з життя роду Литвинчуків, з якого походила дружина Івана Огієнка Домна Данилівна.

Ключові слова і словосполучення: козацький рід, просвітницька праця, вірна дружина, щира патріотка.

І знову повертаюся думками до тих днів, коли моя мама у вільний час, після перевірки учнівських зошитів, заглядала в мої та сестрині зшитки, а я запобігливо з дитячою хитрістю просила її розказати про діда та бабу Литвинчуків. Таким чином я відтягувала можливість її докорів за неохайно вирішену задачку або з чорнильними плямами написані речення. У цьому мені «помагала» муха, виїнята з чорнильниці, та невдале скрипуче перо, яке не слухалося мого старанно висунутого язика. Терпелива мама розказувала мені, як вона, будучи брусилівською школяркою, вивчала ази, буки, і як за неслух та провини їх били лінійкою по руках. Тож не все було ідеально і красиво, але чомусь деякі люди розказують про своє минуле, «як в кращих домах Парижа».

Мамина родина була багатодітною, у бабці дітей було тринадцять. Троє з них повмирали ще малими, а дехто в імперіалістичну війну 1914-1915 рр. Розруха та хвороби не проминули й Брусилова. Похорони заходили чи не в кожен брусилівський дім. Іспанка (інфлюенца, тобто грип) та тиф забрали мамину сестру та батька, який першим залишив родину в горі. Всі в родині лежали покотом хворі, одна бабця Олександра була на ногах і лікувала свого чоловіка та дітей народними ліками. Бабця була кріпкою та виносливою, а, можливо, в той час їй допомагала самогоночка, яку вона вживала для профілактики. Моя мама тільки бачила у вікно та чула, як відспівували за упокою її батька

на подвір'ї біля дому — її теж звалила хвороба. Опісля, після смерті діда, на бабчині плечі навалилося багато різної фізичної роботи. Потрібно було наглядати за млином, якого вона тримала разом з одним брусилівським євреєм. Млин працював справно, обслуговуючи населення Брусилова та навколишні села. Бабцю знали далеко за межами Брусилова як кмітливу господиню. Дякуючи її потрійній енергії, родина вижила та й прожила безбідно аж до розкуркулення.

Середульшому сину Андрію вона допомогла викупити корчму, яку поспіль селяни почали називати «рестораном», особливо в період НЕПу. Не довго працювала Андрійкова «ресторація», нові брусилівські посадовці арештували його як куркуля та й відправили на поселення в Акмолинськ (Казахстан) без права повернення в Брусилів. Його дружина та син не поїхали з ним, тож родина розпалася. Дядько Андрій в Акмолинську, який пізніше був названий Целіноградом, побудував з саману невелику хатину і поєднав своє життя з такою ж, як і він, вивезеною монашкою, котра пекла йому хліб в звичайній селянській печі та варила борщ. Я знайшла дядька Андрія в 1963 р., коли, працюючи в Львівській ґрунтознавчій експедиції, була відправлена для відводу казахстанських земель під с/г угіддя. Завданням експедиції було складання ґрунтових мап (карт) з чітким визначенням границь солонців та солончаків, яких було вдосталь навколо озер Кургальджіно та Тенгіз. Та частина казахстанського степу, що ближче до Байканура, — рівнинна, її ландшафт перетинають невисокі горби (сопки) з виходами твердого солончакового підґрунття. На маршрутах, що вели до Байканура, ми, ґрунтознавці, знаходили частини (ступені) ракетноносіїв, які падали на цих землях. Ми вже знали: якщо далеко в степу щось заблещить, то це є незгоріла в атмосфері ступінь ракетноносія. Знаходили ми і невдало запуснені ракети, в яких були мертві мишенята, щурята та ін. Одного разу привезли «махіну» з апаратурою і почали з неї витягувати дорогі цінні метали, але до нас вчасно приїхала місцева міліція і наказала все скинути в озеро. Але про це між іншим. Ми були молоді, наївні і мало знали про радіацію... А потім з цього озера ловили коропів, линів, їли їх, пили чай з озерної води...

Моя поява в дядьковій мазанці сильно його здивувала, разом з тим і порадувала. Він заплакав, коли я йому подарувала вишиту сорочку, привезену з України.

Старший мамин брат ще до першої світової війни служив в білій армії і військову службу відбував у Тбілісі (Грузія). П'ятнадцятирічною дівчинкою мама їздила до свого брата, коли він женився на грузинці зі знатного роду. Брат зустрів її на вокзалі і відвіз бричкою до свого житла, що для неї було почесно. Брат, як і належало офіцерові, у домі мав молодого денщика. Той почав залицятися до новоприбулої дівчинки, приносячи їй різноманітні грузинські солодощі та фрукти. Зі своєю дружиною брат приїжджав і до Брусилова. На красиву грузинку задивлялися сусіди. Але брат не довго прожив зі своєю дружиною. Війна в Грузії забрала і його, він загинув в одному з

боїв з чеченцями. В його дружини залишилися хлопчик та дівчинка, які продовжили рід Литвинчуків в Грузії. Після приїзду з Грузії мама ще довго берегла братові дарунки, гарний одяг та солом'яний капелюшок, які вона соромилася носити в селі на повсякдень, а одягала їх тільки на свята.

У родині Данила Литвинчука, маминого дядька, було двоє дітей — дочка Домна та син Петро. Народилася Домна Данилівна Литвинчук 4-го січня 1882 року. Її батько, як і батько моєї мами Андрій, походили з простого козацького роду. Старший їхній брат побрався шлюбом зі старшою дочкою місцевого дяка Григорія Васильовича Барвінського (приходька з Тернопільщини), котра була хрещеною матір'ю Домни. А рідна мати Домни, Акулина Францівна Журавська, походила з українізованої шляхти.

Початкову освіту Домна одержала в Брусилівській 5-річній школі, де вважалася здібною ученицею, бо мала кмітливу пам'ять та лагідну вдачу. Після закінчення школи, згодом, Домна почала вчителювати в церковно-приходській школі сусіднього села, з молодечим запалом віддаючись просвітницькій шкільній праці. А після одруження в червні 1907 р. з Іваном Огієнком, якого добре знала ще з Брусилівської школи, вона переїжджає в Київ і закінчує акушерську школу.

Сильна своїми патріотичними переконаннями, Домна складала зі своїм чоловіком одне неподільне гармонійне ціле.

У родині Огієнків в 1908 р. народжується синок Євген, який через пару місяців відійшов в інший світ. У 1910 р. народився Анатоль, у 1912 р. — син Юрій. Найперше, що зробила Домна, — це щиро офірувала себе родинному життю та вихованню дітей. Літнім часом Домна приїжджала з дітьми до батьківської оселі. Зимою подружжю допомагала молода родичка Дася, дочка Одарки Огієнко. Вона піклувалася їхнім домашнім господарством, доглядом за дітьми та відправкою кореспонденції Івана Івановича в різні установи. Тоді Іван Іванович читав лекції в Київському Народному Університеті та активно займався науковою діяльністю, тому допомога Дасі для них була вчасною та необхідною. Згодом Домна Данилівна стає пильною слухачкою цього Університету, а пізніше й студенткою Українського Державного Університету в Кам'янці-Подільському. Військові дії 1920 р., на жаль, не дали змоги його закінчити.

Кам'янецький період (1918-1920 рр.) життя Огієнків був успішним для Івана Огієнка: він організував і готував відкриття Кам'янець-Подільського державного українського університету, налагоджував його роботу упродовж двох навчальних років. Зате для Домни Данилівни це були важкі роки: Дася поїхала в Брусилів і вийшла заміж. Однак Домна Данилівна зоставалася гостинною та щедрою душею до людей. Як згадував проф. К.Студинський, родина приймала видатних людей того часу — С.Петлюру, генерал-хорунжого Андрія Вовка, проф. М.Бучинського, П.Кривоносика, Є.Грицака.

Після поразки УНР подружжя емігрує в Західну Україну та Польщу. Будучи вагітною дочкою на восьмому місяці, Домна Дани-

лівна з чоловіком та синами пішки, а деколи й на випадковому транспорті, добираються до Львова. Дочка Леся народилася через місяць в м. Тарнів (Польща). Анатоль та Юрко навчалися в інтернаті м. Львова, а Домна Данилівна з новонародженою жила у Винниках під Львовом.

І навіть в тяжких еміграційних обставинах вона старалася створити більш-менш комфортні умови для свого чоловіка, щоб він міг займатися науковою роботою та організацією національної освіти. Тоді ж вийшли перші підручники І.Огієнка — «Українське писання», «Українська граматика для навчання в народних школах», «Граматика Лесі». Домна Данилівна разом з чоловіком організовують різні осередки культурно-національного та релігійного життя, одночасно видаючи журнали «Рідна Мова» та «Наша Культура».

І.Огієнко згадував: «Прикована важкою хворобою до ліжка вона все перечитувала, що приходило до журналів, а увечері реферувала мені все, що гідне уваги» («Наша Культура». 1937 — Кн. 5), вона ховала образливі напади варшавської преси, яких було немало. Помираючи на 30-му році подружнього життя в 1937 р. (від раку хребта), Домна Данилівна найбільше сумувала щодо майбутньої долі своїх дітей та свого чоловіка, знаючи, що Іван Іванович через свої безкомпромисні національні переконання і вчинки залишився без усякого забезпечення на старість...

У своєму духовному заповіті, складеному 26 квітня 1937 р. у варшавському шпиталі, Домна Данилівна наголошує на своїй останній волі до дітей та чоловіка: любити й не забувати один одного та не одружуватися з чужинцями. Вона по-християнському простила усім тим, які спричинилися до втрати її чоловіком кафедри у Варшавському університеті, а тим самим і до її хвороби.

На 55-му році свого земного життя Домна Данилівна відійшла в інший світ 19 травня 1937 р. в шпиталі «Дитятко Ісуса». Вона була ревною патріоткою свого народу, зразковою, тихою, скромною, люблячою Жінкою-Матір'ю. Похоронена на старому кладовищі міста Варшави, під скромним кам'яним надгробком. Її діти не змогли повністю виконати заповіт, але батька свого любили і поважали щиро й віддано.

Для нових прийдешніх поколінь подружжя залишило цінний національно-просвітницький доробок.

The article reveals interesting facts from the life of Lytvynchuk's kin. A wife of Ivan Ogienko was a representative of this family.

Key words and word-combinations: Cossack's kin, enlightenment work, faithful wife, sincere patriot.

Отримано 20.09.2007 р.